

Rennie Airth

Winterdood

Vertaald door
Ankie Klootwijk en
Ernst de Boer

Anthos|Amsterdam

Proloog

Parijs, mei 1940

Het begon al te schemeren toen Maurice Sobel in Neuilly aankwam en hij het korte stuk van de metro naar zijn huis te voet aflegde in de koude, ietwat onaardse gloed van de blauwgeschilderde straatverlichting: de enige concessie aan de oorlog die de stad ieder moment kon overspoelen. Hij liep met haastige tred en tot twee keer toe keek hij over zijn schouder om zich ervan te vergewissen dat de straat achter hem leeg was. Het piepen van het tuinhekje toen hij het opendeed, klonk geruststellend.

Pas toen verslaptte zijn greep om het handvat van het diplomatenkoffertje dat hij bij zich droeg. Sinds hij uit Eyskens' kantoor was vertrokken had hij het stevig vastgehouden, en nu hij het in zijn andere hand nam om in zijn zak naar zijn huissleutel te zoeken, merkte hij dat zijn vingers tintelden.

Normaal gesproken zou hij met de auto zijn thuisgebracht, maar die ochtend had hij het laatste huishoudelijk personeel, onder wie zijn chauffeur, een lompe Breton die Dugarry heette, ontslagen. Het afscheid had Maurice erg aangegrepen, en toen hij over het grindpad naar de voordeur liep, herinnerde de aanblik van het donkere huis hem opnieuw aan het verlies dat dit voor iedereen had betekend. Florence, hun kokkin, die bijna een kwarteeuw bij de familie in dienst was geweest, had bij het afscheidnemen zijn hand krachtig omvat. Er hadden tranen in haar ogen gestaan.

'Wilt u tegen madame zeggen...?' Ze was drie of vier keer opnieuw begonnen, maar stakte iedere keer. 'O, maar u komt vast terug...' Dat was het enige wat ze kon uitbrengen.

Maurice had op zijn beurt haar hand stevig vastgegrepen. ‘Natuurlijk, natuurlijk...’ Zonder te weten of dat zo was. Zonder te weten of ze elkaar ooit zouden weerzien.

Met een zucht deed hij de deur open en knipte het licht in de gang aan. De leegte om hem heen deed onnatuurlijk aan – hij was gewend aan een huis vol mensen, vol luide stemmen van familie en vrienden – en niet voor het eerst had hij spijt van zijn beslissing om zijn vertrek uit te stellen, terwijl hij op hetzelfde schip had kunnen zitten waarmee zijn vrouw en zijn twee zoons een maand geleden de Atlantische Oceaan waren overgestoken naar New York. Hij had zich stom genoeg laten misleiden door de trage ontwikkelingen in Europa na de bezetting van Polen, en had ervoor gekozen nog even in Parijs te blijven om zijn zaken af te handelen en de vele andere details te regelen, zoals de verhuur van zijn huis. Het uitstel had duur uitgelopen. Hij had zijn zaken nog niet afgewikkeld toen de Duitse invasie, die al lang in de lucht hing, een week geleden was losgebarsten, en aangezien de Duitsers met hun pantsereenheden op zevenmijlslaarzen door de Lage Landen trokken en – volgens tot dusver onbevestigde berichten – op het punt stonden het Franse leger te omsingelen dat zich bij de Somme had ingegraven, had hij zich gedwongen gezien noodmaatregelen te treffen door zijn laatste aandelen tegen bodemprijzen te verkopen, en erger nog, zich in te laten met het soort transactie dat hij gewoonlijk zou mijden, om ten minste een deel van zijn vermogen te redden.

Op die laatste dag – voor hem tenminste – had de stad een afgematte indruk gemaakt. Het zachte briesje dat de belofte van het voorjaar had ingehouden, was net als de hoop van veel mensen verdwenen, en nu hing de verstikkende zomerhitte in de lucht, klaar om neer te dalen over de straten die al leeg begonnen te lopen, terwijl de auto’s zich langzaam bumper aan bumper een weg uit de hoofdstad zochten, vooruitlopend op de dreiging die iedere dag dichterbij kwam. Hoewel Franse regeringswoordvoerders hadden gezegd dat ieder duimbreed Frans grondgebied zou worden verdedigd, wist Maurice uit andere bronnen – via de geruchten die de ronde deden – dat de Duitse pantsereenheden zich al langs de kust naar het zuiden spoedden. Hij had gezien dat er rijen militaire vrachtwagens voor de

ministeries klaarstonden om dossiers en onmisbare apparatuur af te voeren. Hoewel er in Parijs nog geen vluchtelingen waren opgedoken, zeiden reizigers die uit het noordoosten waren aangekomen dat de wegen verstopt zaten met mensen die de gevechten trachtten te ontvluchten, dat hele families rondtrokken met handkarren waarop hun bezittingen waren geladen. Nog onheilspellender waren de berichten dat Franse soldaten de wapens hadden neergelegd en zich bij de vluchtende colonnes hadden gevoegd.

Hoewel zijn afspraak met Eyskens pas 's middags zou zijn, was Maurice al vroeger naar de stad gegaan, en nadat hij bij zijn bank was langs geweest had hij een laatste bezoek aan de winkel gebracht die tot voor kort de naam van zijn familie had gedragen: Sobel Frères. De gerenommeerde bontwerkerij lag in een zijstraat van de Rue St. Honoré, en hoewel Maurice de huur van het pand al had opgezegd, had hij nog een sleutel van de winkeldeur. Dwalend door de verlaten vertrekken had hij zich diepbedroefd gevoeld. Het had zijn familie jaren gekost om de zaak op te bouwen – hij was door zijn grootvader opgericht – en het verlies ervan voelde als een amputatie. Die dag kon hij zich geen treuriger beeld voorstellen dan de rijen lege hangers waaraan nog maar een paar weken geleden de fraaiste bontjassen hadden gehangen, en niets was veelzeggender geweest dan het dunne laagje stof op de glazen toonbanken dat overduidelijk op verwaarlozing en overhaaste vlucht wees.

Als remedie tegen zijn neerslachtigheid was hij voor het laatst gaan lunchen in een van zijn favoriete restaurants in de Rue Cambon, waar hij in de loop der tijd regelmatig had getafeld en waar niet alleen de uitbater en de kelners zijn gezicht en naam kenden, maar ook sommige van de andere gasten, net als hij succesvolle zakenlieden, met wie hij knikjes placht uit te wisselen. Verscheidenen van hen hadden ongetwijfeld gehoord dat hij had besloten te vertrekken: hij dacht medeleven te zien in de blikken die in zijn richting werden geworpen. Maar voor het merendeel werden ze door hun eigen beslommeringen in beslag genomen. En daar hadden ze alle reden toe. Ze probeerden de nieuwe situatie in te schatten. En hoewel ze er weinig aan konden veranderen, had Maurice met lede ogen die maar al te vertrouwde berusting in hun gedrag aangezien: dat typisch Franse

schouderophalen ten teken dat ze een situatie, hoe onaangenaam ook, accepteerden.

Toen hij een glimp van zichzelf opving in een met goud omlijste spiegel aan de andere kant van het restaurant – en wrang opmerkte hoe elegant hij eruitzag met zijn gemillimeterde zilvergrijze haar, zijn gedistingeerde donkere kostuum, waarvan hij er enkele in Londen had laten maken, en waartegen een vlam van rode zijde uit zijn borstzakje fraai afstak –, bedacht hij dat hij eigenlijk weinig verschilde van deze steunpilaren van de bourgeoisie, oppervlakkig gezien althans. Net als zij had ook hij zijn gedachten over de toekomst van zijn land laten gaan in het licht van het lot waardoor het ieder moment getroffen kon worden: had hij proberen in te schatten welk effect de bezetting door een vreemde mogendheid op hemzelf en zijn familie zou hebben en hoe hij zijn belangen het best kon behartigen. Zijn leven was waarschijnlijk niet veel anders verlopen dan dat van hen. Als jongeman had hij zich in de schulden gestoken en had hij zich – tot wanhoop van zijn vader – dwaas gedragen met vrouwen, maar hij had zijn leven gebeterd door als vrijwilliger te vechten in de oorlog die zijn land nog maar een generatie geleden volledig had uitgezogen, en was daarvoor tweemaal onderscheiden wegens moed. Hij had een gunstig huwelijk gesloten en een gezin gesticht.

Maar hij wist dat dat er nu allemaal niet meer toe deed. De toekomst lag in handen van de gelaarsde bezetter, wiens pantsereenheden zich nu een weg baanden naar de stadspoorten, en die zich niet in de luren zou laten leggen.

Een Jood was nu eenmaal een Jood.

Het kantoor van Willem Eyskens, of liever gezegd: de plaats waar hij transacties afsloot, omdat in- en verkoop een groot deel van zijn dagelijkse werk uitmaakte, lag in een zijstraat van de Rue de Rivoli. Op het koperen plaatje naast de dichte deur stond alleen zijn naam. Sterker nog: als je er niet werd verwacht, was je er naar alle waarschijnlijkheid niet welkom. Achter de deur, die pas werd geopend nadat de bezoeker zich afdoende had geïdentificeerd, werd de toegang nog eens versperd door een vermoedelijk gewapende bewaker die in de kleine hal aan een tafeltje zat met een alarmknop binnen handbereik.

Maurice had Eyskens' naam van een zakenrelatie gekregen, een handelaar in sieraden en andere modieuze accessoires met wie hij zo nu en dan zaken deed.

'Hij is een diamanthandelaar met connecties in Amsterdam. Hij is Nederlander van origine, maar hij woont hier al heel lang. Ik heb gehoord dat hij alleen stenen van hoge kwaliteit verhandelt en dat hij discreet is. Hij kan je vast wel helpen – als je maar betaalt, natuurlijk.'

De prijs bleek hoog. Tijdens hun eerste bijeenkomst had Eyskens het onbarmhartige economische principe ervan uitgelegd. 'In turbulente tijden is het altijd hetzelfde. Mensen proberen veilig te stellen wat ze hebben. Een fabriek of een zaak kun je niet meenemen. Dus zet je die om in iets waarvan je weet dat het waarde heeft. Goud, als je er genoeg van kunt meenemen, of anders stenen. Ik hoef u niet uit te leggen welk effect die vraag op de markt heeft.'

Eyskens, een man met een smal gezicht, rode wangen en blond achterovergekamd haar, had onder het praten zijn blik op het blad van zijn rozenhouten bureau gericht gehouden. Het was alsof hij zich schaamde om Maurice in de ogen te kijken.

'Het volstaat te zeggen dat u niet de eerste bent die mij met een dergelijk verzoek benadert, monsieur Sobel. Dit zijn zoals ik al zei vreselijke tijden. Maar laten we zakelijk blijven. Ik begrijp dat uw nood hoog is. De korte termijn brengt complicaties met zich mee, maar ik kan leveren wat u wenst. Ik wil echter graag contant betaald worden.'

'U wilt geen cheque?' Maurice had zich niet eens erg verbaasd getoond.

'Ik verzeker u dat het geen kwestie van wantrouwen is. Uw reputatie staat buiten kijf.' Eyskens had zich een tikkeltje ongemakkelijk gedragen. 'Maar ik ben genoodzaakt wat bochten af te snijden, als ik me zo mag uitdrukken. En later worden er misschien vragen gesteld – ik bedoel niet door de Franse autoriteiten. Binnenkort maken nieuwe heersers wellicht de dienst uit in Parijs, lieden die mogelijk willen onderzoeken of er misschien gunsten zijn verleend aan... aan...'

'Joden?' Maurice vulde het woord in dat de ander trachtte te vermijden.

'Het spijt me...' Eyskens spreidde zijn handen op het bureau.

Hun eerste ontmoeting had een week geleden plaatsgevonden, en deze middag was Maurice, nadat hij het geld van de bank had gehaald – hij had Eyskens al een rond bedrag gegeven zodat die aan de slag kon – naar de laatste afspraak gegaan. Weer werd hij naar het kantoor van de diamantair geleid, een klein vertrek zonder ramen en zonder enige opsmuk, waar Eyskens zat te wachten. Voor hem op het bureau lag een zwartfluwelen zakje dat met een trekkoord was dichtgebonden. Het lag op een vilten lap die over het bureau was uitgespreid. Naast het zakje lag een juweliersloep.

‘Ik laat u nu alleen.’ Eyskens stond op. ‘U zult de stenen vast willen bekijken. Neem de tijd. Ik heb een lijst gemaakt.’ Hij haalde een vel papier uit de zak van zijn colbert en gaf het aan Maurice. ‘De stenen zijn beschreven naar gewicht, maar u kunt aan de grootte en de vorm zien om welke steen het gaat. Als er stenen bij zijn waarmee u niet tevreden bent, kunnen we die eruit halen en het totaal dienovereenkomstig aanpassen.’ Hij maakte een buiging en verliet het vertrek.

Maurice had geen tijd verspild. Hoewel hij zich ongemakkelijk voelde over de transactie, had hij een besluit genomen en hij was van plan zich daaraan te houden. Na het uitbreken van de oorlog was het overhevelen van kapitaal via de gewone kanalen steeds moeilijker geworden, en door de Duitse invasie was daar helemaal geen sprake meer van. Toegegeven: de afgelopen maanden had hij een behoorlijk deel van zijn bezittingen naar het buitenland kunnen overbrengen, maar hij had geen zin om ook maar iets ervan achter te laten voor de nieuwe heersers van Europa, deze plundersaars die zijn volk zo wreed behandelden.

Hij had het zakje op de vilten lap geleegd en de glinsterende inhoud ervan onderzocht. Hoewel hij geen expert was, was hij door zijn ervaring als bontwerker vertrouwd geraakt met alle aspecten van de modewereld, en dus ook met de meest luxueuze en kostbare accessoires, en een enkele minuten durend onderzoek met de loep volstond om hem te overtuigen van de kwaliteit van de stenen. Het zakje bevatte een stuk of twintig diamanten – geslepen stenen, zoals hij had gevraagd –, waarvan de grootste zo groot was als zijn duimnagel, en die allemaal loepzuiver waren.

Toen de handelaar na tien minuten weer binnenkwam had Mau-

rice het diplomatenkoffertje dat aan zijn voeten op de grond had gestaan leeggemaakt en de bankbiljetten die hij had meegebracht in nette stapels naast de diamanten gelegd.

‘U bent dus tevreden?’ Eyskens was weer aan de andere kant van het bureau gaan zitten.

‘Volkomen.’

Maurice was opgelucht dat de transactie achter de rug was. Om een of andere reden – misschien vanwege het schimmige karakter ervan – had hij die onaangenaam gevonden. Hij voelde ook geen enkele sympathie voor de man die tegenover hem zat. De lichtblauwe ogen van de Hollander waren ondoorgrondelijk.

‘Wilt u het geld tellen, monsieur Eyskens?’

‘Gezien uw reputatie is dat niet nodig.’ De diamantair liet deze woorden vergezeld gaan van een beleefde buiging. Ze stonden allebei op.

‘Tot ziens, monsieur Sobel. Ik wens u veel voorspoed.’

Er viel niets meer te doen, alles was geregeld voor zijn vertrek de volgende ochtend, en terwijl hij door het huis dwaalde en overal de lampen aandeed, nam Maurice zijn plan nog eens door; het plan dat ingewikkelder was geworden naarmate de situatie in het land instabieler werd. Omdat de afvaarten vanuit Le Havre waren gestaakt, had hij zich gedwongen gezien uit te wijken en was hij erin geslaagd een plaats te boeken op een lijndienst die over een week vanuit Lissabon naar New York zou vertrekken. Hij moest nog wel in de Portugese hoofdstad zien te komen, en nadat hij eerst het plan had opgevat – en dat vervolgens weer had verworpen – om een plaats te reserveren in de overvolle treinen die nu dagelijks vanuit de stad naar het zuiden reden, had hij besloten de lange reis per auto te maken.

De laatste klus van Dugarry, voordat hij vertrok om zich bij zijn vrouw en kinderen in Rennes te voegen, was het nalopen van de Citroën cabriolet van de familie Sobel: ervoor te zorgen dat de banden in goede staat verkeerden en dat er een reservevoorraad brandstof was ingeladen. Toch zou de tocht die hij voor de boeg had Maurice misschien hebben afgeschrikt – afgezien van een incidenteel uitje op zondag was het een behoorlijke tijd geleden dat hij een auto had be-

stuurd – als het geluk hem een aantal dagen geleden niet had toegelachen. Een kennis, een Poolse kunsthandelaar die Kinski heette en die al lang in Frankrijk woonde, had hem onverwacht gebeld en gevraagd of het niet te opdringerig was, te onbeschaamd, maar of het klopte wat hij had gehoord: dat Sobel van plan was Parijs de rug toe te keren en met de auto naar Spanje te reizen? Voordat Maurice van zijn verbazing was gekomen – hij had zijn plan maar met twee anderen besproken – had Kinski de reden van zijn navraag uit de doeken gedaan.

‘Mij is gevraagd of ik een jonge Poolse man kan helpen die de nazi’s graag in handen zouden krijgen. Een Poolse officier die Jan Belka heet. Hij heeft zich vlak nadat de Duitsers Warschau hadden ingenomen bij het verzet aangesloten, maar zijn groep werd verraden, zodat hij halsoverkop het land uit moest. Hij is al een tijdje in Parijs, zonder papieren natuurlijk, en nu loopt hij opnieuw gevaar. Hij wil graag naar Londen, maar Spanje is alvast een begin. Ik vroeg me af... zou het mogelijk zijn?’

Terwijl Kinski aan het woord was, had Maurice tijd gehad om te bedenken dat het eigenlijk niet zo vreemd was dat Kinski in deze kwestie een beroep op hem deed. De familie Sobel was van Poolse afkomst en had daar nooit een geheim van gemaakt.

‘En je wilt dat ik hem meeneem?’

‘Als dat mogelijk is. En zijn metgezel, een jonge vrouw, ook Pools.’ Kinski had even gearzeld en toen discreet gezegd: ‘Ik heb begrepen dat ze Joods is.’

Maurice had een vlaag van ergernis moeten onderdrukken – alsof het feit dat de vrouw Joods was hem over de streep zou trekken, alsof hij minder snel geneigd zou zijn een niet-Jood te helpen – maar had zonder aarzelen toegestemd.

‘Natuurlijk, mijn beste. Ik neem ze graag mee.’ Hij had open kaart gespeeld. ‘Eigenlijk komt het me wel goed uit. Ik wil die tocht liever niet in mijn eentje maken.’

‘Ik kan u niet genoeg bedanken.’ Kinski was duidelijk opgelucht.

‘Geef hun mijn adres en zeg maar dat we over twee dagen vertrekken, op donderdag. Ik wil vroeg van huis, dus ik stel voor dat ze woensdagnacht bij mij slapen. Overdag is er niemand – ik heb het

personeel naar huis gestuurd –, maar om zes uur ben ik thuis. Dan verwacht ik ze.’

Hij keek op zijn horloge. Het was een paar minuten over zes. Hij bedacht dat hij de slaapkamers op de bovenverdieping nog moest controleren om te zien of de dienstmeisjes die voor hun vertrek gereed hadden gemaakt zoals hij had opgedragen. Maurice had geen idee of zijn gasten een stel vormden of niet, en had besloten ze ieder een kamer aan te bieden, zodat ze zelf konden beslissen waar ze wilden slapen. Wat hem betrof had hij ze op deze laatste avond graag als gezelschap. Het huis zat voor hem vol schimmen, vol herinneringen. Hoewel een deel van de meubels al naar Amerika was verstuurd en andere stukken waren opgeslagen, bleven er nog genoeg herinneringen over aan het leven dat hij hier met zijn gezin had geleid, die zwaar op zijn gemoed drukten en hem vervulden van een gevoel van verlies.

Maar hij wist dat hij deze gedachten van zich af moest zetten. Het ging nu om de toekomst, de onmiddellijke toekomst. Hij bleef staan bij zijn bureau en staarde dromerig naar een foto van zijn vrouw die hij nog niet had ingepakt, en sprak zichzelf in gedachten vermanend toe. Leonie Sobel was een moedige vrouw, en uit haar donkere, uitgesproken trekken sprak een kracht waar hij in de loop der jaren op was gaan vertrouwen. Hij wist heel goed dat als ze nu hier was geweest, ze hem zou hebben gezegd dat hij zijn kop erbij moest houden. Zich op de lopende zaak moest concentreren. In het bijzonder op de kwestie van de diamanten, die hij uit het diplomatenkoffertje had gehaald en op het bureau naast de foto van zijn vrouw had gelegd. Waar zou hij ze het best kunnen verstoppert? Hij zou de komende dagen twee grenzen oversteken, en het lag voor de hand dat zijn bagage zou worden doorzocht. Hij kon de douanebeambten die maar al te goed wisten dat hij in een lastig parket zat, maar beter niet in verleiding brengen: ze kenden het gevaar dat hem, en anderen als hij, op de vlucht had gejaagd.

Terwijl hij het probleem overdacht en het fluwelen zakje in zijn hand woog, voelde hij dat de wanhoop bezit van hem begon te nemen, een vertwijfeling die niets met het moment zelf te maken had – hij wist dat hij de problemen waarmee hij op de korte termijn werd geconfronteerd wel aankon –, maar die eerder voortkwam uit het

gevoel dat het noodlot een vloek was waar geen ontkomen aan was. Hoewel ze jaren van bloei hadden gekend, was zijn familie het verleden niet vergeten. De Sobels, die al generaties lang bonthandelaars waren geweest, waren voor de eeuwwisseling uit de Tsjerta weggelucht en hadden de bloedige pogroms achter zich gelaten die toen de westelijke grens van het Russische Rijk teisterden. Hoe vaak, vroeg Maurice zich af, had hij zijn grootvader, die nu twintig jaar geleden was gestorven, niet horen vertellen over de nacht dat hij de buurman van zijn ouders, een horlogemaker, op straat doodgeslagen had zien worden voor de ogen van een toegestroomde menigte, terwijl hun eigen huis in brand stond? Nu vloei­de er opnieuw bloed. Zou het dan nooit ophouden?

Met een grom bande hij die gedachten uit zijn hoofd. Genoeg! De duistere loop die zijn gedachten hadden genomen, leidde nergens toe. Met gefronste wenkbrauwen staa­de hij naar het fluwelen zakje in zijn hand, en op dat moment kwam er een idee bij hem op. Het had te maken met zijn overjas, die hij bij het binnenkomen in de hal had opgehangen. De elegante plooien van deze jas, eveneens een creatie van Savile Row, waren ruim gevoerd met zijde, en hij had bedacht dat hij daar misschien iets in zou kunnen verstoppen. Daarvoor moest je wel handig zijn met naald en draad, bedacht hij, maar de vrouw die straks zou komen kon hem daar waarschijnlijk wel bij helpen. Hij twijfelde er niet aan dat hij zowel haar als haar metgezel kon vertrouwen, deze moedige jonge mensen die, hoewel ze nu met hem op de vlucht sloegen, zeker van plan waren om de strijd tegen de verfoeide vijand voort te zetten. Londen, had Caspar Kinski gezegd. Daar wilden ze naartoe. En Maurice vroeg zich af of hij hen niet kon helpen hun doel te bereiken. Dat kon natuurlijk met geld, maar misschien ook op andere manieren, als ze eenmaal in Spanje waren. Hij had zakelijke contacten in vele hoofdsteden.

Opgevrolijkt door die gedachte – hij was blij dat hij zijn sombere bui van zich af had weten te zetten – liep Maurice met het zakje diamanten in de hand naar de hal, waar zijn jas hing. Net toen hij die wilde pakken, hoorde hij het tuinkekje piepen, gevolgd door het geluid van voetstappen op het grindpad. Met een hartelijke glimlach deed hij de deur open voor de verwachte gasten, maar kreeg in plaats daar-

van een kaakslag die hem achteruit deed wankelen, en voordat hij tijd had om te reageren kreeg hij nog een tweede klap tegen de zijkant van zijn hoofd, waardoor hij op de tegelvloer viel. Kruipend op handen en voeten, bloed spugend door een gebarsten lip, zag hij alleen een paar mannenbenen die snel achter hem gingen staan, buiten zijn wazige gezichtsveld. Het volgende moment werd er iets om zijn keel geslagen dat zo dun was dat het haast geen substantie leek te hebben, maar dat brandde als vuur toen het in zijn vlees sneed, dieper, steeds dieper. De pijn was intens, maar duurde slechts enkele ogenblikken. Daarna ebde het zicht weg en verloor hij het bewustzijn.

DEEL I

1

Londen, november 1944

Met de handen in de zakken dook Bert dieper weg in het portiek. Tjonge, wat was het koud!

De wind die eerder was opgestoken, woei nog steeds maar ging niet meer gepaard met windstoten, zoals eerst; nu was hij constant. Het was een harde wind die dwars door zijn jas en overall heen blies, door de borstrok die hij daaronder droeg, en tot in zijn botten doordrong. En hoewel zijn helm, waar een W op was geschilderd die aangaf dat hij blokhoofd bij luchtaanvallen was, stevig op zijn hoofd zat en niet gauw zou wegwaaien, zelfs niet in deze storm, greep hij die werktuigelijk vast.

‘Het wordt je dood nog eens, Bert Cotter, als je in dit weer naar buiten gaat,’ had Vi gewaarschuwd toen hij zich klaarmaakte om de deur uit te gaan van het kleine appartement in St. Pancras, waar ze woonden. Ze had erop gestaan dat hij een extra onderhemd aandeed. ‘En het heeft toch geen zin. Het helpt niet als je de mensen zegt dat ze de lichten uit moeten doen. Het maakt voor vliegende bommen niets uit.’

Die goede raad was niet aan Bert besteed. Had hij zelf niet al wekenlang hetzelfde geroepen? Sinds de zomer had Londen geen echte luchtaanvallen meer te verduren gehad. De Luftwaffe – de verdomde Luftwaffe voor Vi – had eindelijk zijn kruut verschoten, dat werd hun althans verzekerd. Nu hoefden ze zich alleen nog maar zorgen te maken over de vliegende bommen, de V1's. Daarover en over die nieuwe V2-raketten waarvan de regering eindelijk had toegegeven dat ze op de stad vielen, hoewel de meeste mensen dat al hadden geraden.

Want hoe vaak konden geheimzinnige explosies aan gaslekken worden geweten voordat de mensen vragen begonnen te stellen?

‘Waar zien ze ons voor aan?’ had Vi hem in alle ernst gevraagd. Alsof ze dacht dat hij daar het antwoord op wist. ‘Voor driedubbel overgehaalde sukkels?’

Bert grinnikte en viste een pakje sigaretten uit zijn jaszak. Maar wat betreft de verduistering had ze gelijk. Zelfs als alle lichten in Londen brandden, dan zou het nog niets uitmaken. De bommen en raketten kwamen neer waar ze neerkwamen, en je kon alleen maar hopen dat het niet op jouw hoofd was.

Hij stak zijn sigaret op en keek bij het flakkerende licht van de lucifer op zijn polshorloge. Zijn wacht van drie uur zat er bijna op en hij wilde dolgraag naar huis. Omdat Bert te oud was geweest om nog in het leger te dienen – hij had bij de vorige heibel in Frankrijk zijn steentje bijgedragen – had hij ervoor gekozen parttime dienst te nemen bij de burgerbescherming, en omdat hij in de buurt werkte als timmerman en manusje-van-alles in het British Museum, was hij ingedeeld bij een groep blokhoofden in de wijk Bloomsbury. In 1940, tijdens de blitzkrieg, toen de bommenwerpers van de moffen nacht in nacht uit hele delen van de stad in vuurpotten veranderden, was het nog werk geweest waar je trots op kon zijn.

Maar nu wist Bert dat niet zo zeker meer. De opwinding die hij bij het uitbreken van de oorlog had gevoeld, was allang weggeëbd. Eerlijk gezegd was hij het spuugzat om ’s nachts over straat te lopen en op zijn fluitje te blazen en naar boven te brullen: ‘Doe dat verrekte licht uit.’ Dat gevoel hadden heel veel mensen, vooral zijn collega-blokhoofden, als je op de opkomst van deze avond mocht afgaan. Toen Bert zich bij het ontmoetingspunt meldde – een pub in Tottenham Court Road – vernam hij dat niet minder dan vier van de twaalf man sterke ploeg hadden afgebeld. Twee hadden een zware verkoudheid (zeiden ze), één had zijn enkel verstuikt (een plausibel verhaal) en de vierde had niet nader aangeduide familieomstandigheden aangevoerd waardoor hij niet van huis kon. Vi had gelijk: alleen sukkels als ondergetekende zouden in een nacht als deze de deur uit gaan.

Zijn gedachten werden onderbroken door een loeiende sirene. Het leek dichtbij, in de buurt van Covent Garden, dacht hij, en in-

stinctief keek hij naar boven, op zoek naar het vlammen spoor dat de komst van een vliegende bom aankondigde. Afgelopen zomer waren ze dag en nacht van over het Kanaal komen aanvliegen, en de Londenaars hadden het onheilspellende gedreun van hun motoren leren herkennen en met angst en beven zitten wachten op het moment dat het lawaai ophield en het toestel vol explosieven ter aarde stortte. Het klopte dat er nu veel minder neerkwamen: door de opmars van de geallieerde strijdkrachten in Frankrijk en Holland hadden de Duitsers hun lanceerinrichtingen moeten verplaatsen. Maar de dreiging was nog lang niet voorbij. Nog maar een paar weken geleden had Bert, vanuit zijn werk op weg naar huis, net toen hij Tavistock Square overstak, er eentje zien overvliegen en had hij de motor stil horen vallen. De enorme explosie die daarop volgde had de ruiten op het plein doen trillen, en vlak daarna was er in de buurt van King's Cross een grote, vaalgele rookpluim opgerezen, de grijze oktoberhemel in. Nu wachtte hij met gespitste oren, maar na een paar minuten hield de sirene op en keerde de nachtelijke stilte terug. Vals alarm.

Bert maakte zijn sigaret uit. Het was tijd om op te stappen. Het portiek waarin hij beschutting had gezocht lag in Little Russell Street, vlak bij de hoek met Museum Street, en hij hoefde alleen maar naar Tottenham Court Road te lopen die de grens van het hem toegevoegde gebied vormde: een wirwar van smalle straten die in het noorden werd begrensd door Great Russell Street en in het zuiden door Bloomsbury Way. De blokhoofden patrouilleerden gewoonlijk met zijn tweeën, maar vanwege de absente van die avond was hij alleen, en hij had al besloten zijn route in te korten. Nog geen twee minuten lopen vanwaar hij nu stond, aan het begin van Museum Street, doemde het grote, onverlichte gebouw op waar hij werkte, en hoewel het er verlaten uitzag, wist hij dat de deuren van het museum niet op slot zaten en dat binnen een groep van de vrijwillige brandweer dienst had. (Die waren daar uit voorzorg gestationeerd sinds er in 1941 tijdens een nachtelijke Duitse luchtaanval tientallen brandbommen door het dak waren komen zetten en er verscheidene zalen waren uitgebrand.) Hij was van plan er even binnen te wippen voor een kop thee, om de kou uit zijn botten te verdrijven, en daarna naar St. Pancras te lopen. (En wie weet zou hij wanneer hij twee dagen later

weer dienst had zelf ook verkouden zijn.)

Op het moment dat Bert het portiek uit glipte, hoorde hij voetstappen, en het volgende ogenblik kwam een donkere gedaante van af Museum Street in volle vaart de hoek om lopen.

‘Oeps! Neem me niet kwalijk, jongedame.’

Als de gestalte geen kreet had geslaakt toen ze tegen elkaar op botsten, had Bert misschien niet eens geweten dat het een jonge vrouw was. Ze droeg een jas met een capuchon en ze liep met gebogen hoofd.

‘Het komt door die verdomde verduistering.’ Toen hij zag dat ze terugdeinsde, wilde hij haar op haar gemak stellen. ‘Je ziet pas iets als het al te laat is.’

‘Het spijt me. Het is mijn schuld.’ Ze was buiten adem omdat ze haast had, en ze sprak met een buitenlands accent. ‘Ik had moeten kijken waar ik liep.’

Het gezicht onder de capuchon was een vage witte vlek. Bert zag dat ze in elke hand een tas droeg.

‘t Is een steenkoude avond,’ merkte hij op, en hij trok zijn eigen jas wat dichtër om zich heen en zette de helm weer recht op zijn hoofd.

‘Ja, hè?’ Door de opluchting in haar stem vroeg hij zich af of ze bang was geweest om alleen door de verduisterde stad te lopen. Ze had een van haar tassen op de grond gezet, en nu zag hij dat het een zwaarbeladen mand was die met een doek was afgedekt. Hij pakte hem op, woog hem in zijn hand en hield hem daarna voor haar op terwijl ze haar vingers bewoog om de bloedsomloop weer op gang te krijgen.

‘Heel hartelijk bedankt.’ Ze nam de mand van hem aan.

‘Ik hoop niet dat je daar nog ver mee moet lopen.’ Hij knikte naar haar vracht.

‘Nee, het is maar een klein stukje.’

‘Als je wilt kan ik je even helpen.’

Ze keek over haar schouder. ‘Nee, dat is echt niet nodig.’ Hij ving een glimp van haar glimlach op in de schaduw van de capuchon. ‘Goedenavond, en bedankt voor de hulp.’

Ze sjokte verder, en terwijl hij haar gestalte in de duisternis zag oplossen, vroeg Bert zich af of hij niet had moeten aandringen. Het leek

een aardige meid. Maar zijn botten deden pijn van de kou en de vage opwelling om haar achterna te gaan verdween bij de gedachte aan de hete kop thee die op hem stond te wachten.

Ze zou het wel redden, zei hij tegen zichzelf terwijl haar gestalte vervaagde en in het duister verdween.

Ze hoefde niet ver.

Bert voelde zich na de theepauze een stuk beter – de brandweerlieden waren vriendelijke lui – en haastte zich de trappen van het museum af, tegen de venijnige wind in, en laveerde toen als een schip onder zeil over het grote voorplein. De sirenes die hij had gehoord, hadden niet opnieuw geklonken. Hij vond het ondertussen welletjes, maar binnen in de warmte was zijn geweten gaan opspelen en in plaats van meteen naar huis te gaan zoals hij zich had voorgenomen, besloot hij terug te gaan naar het punt waar hij zijn ronde had onderbroken voor een laatste inspectie van zijn gebied.

Hij hield alleen even stil om zijn tas beter om zijn schouder te hangen, en liep toen haastig Museum Street af, waarbij hij niet het trottoir nam, maar de straat zelf. Hoewel de regels voor de verduistering de afgelopen weken iets waren versoepeld – in sommige delen van de stad mochten de straatlantaarns nu een sprankje licht verspreiden, wat men een maanlichteffect noemde –, bleef het in de meeste wijken pikkedonker, en als je je schenen niet wilde schaven aan onzichtbare obstakels, of erger nog: geen blauw oog wilde oplopen doordat je tegen een lantaarnpaal botste, was het het best om midden op straat te lopen.

Maar Bert was nog maar net de hoek om en wilde Little Russell Street in lopen, toen hij een auto achter zich hoorde. Hij keek achterom en zag de gedimde koplampen dichterbij komen, en hij ging opzij om hem erlangs te laten. De auto reed langzaam voorbij en de bestuurder stuurde zijn voertuig voorzichtig door de donkere canyon van de gebouwen aan weerszijden van de smalle straat. Bert vervolgde zijn weg over het trottoir en hield de auto in het oog om weer over straat te gaan lopen zodra het kon, maar voordat hij daar de kans toe kreeg, bleef zijn voet ergens achter haken en struikelde hij.

‘Verdomme!’ Half buiten adem van de buiteling bleef hij even lig-

gen voordat hij zijn tegenwoordigheid van geest terug had. ‘Waar ben ik verdorie over...’

Hij kwam steunend op een elleboog overeind en tuurde achter zich. De duisternis scheen ondoordringbaar. Maar er lag wel degelijk iets. Hij voelde het toen hij zijn voet naar achteren duwde: een of ander obstakel. Bert hees zichzelf omhoog tot hij overeind zat. Zijn tas was van zijn schouder gegleden, maar hij vond hem tastend in het donker snel terug, en nadat hij de gespen had losgemaakt vonden zijn zoekende vingers de zaklamp die hij erin had zitten. Hij knipte het licht aan.

‘Godallemachtig!’

De gefluisterde uitroep ontsnapte hem onwillekeurig. De beven- de lichtbundel onthulde een stel benen die over het trottoir uitstaken. Het waren vrouwenbenen, daar was geen twijfel over mogelijk. Onder de jas die de languit liggende gedaante droeg, zag Bert een knielange rok. Hij liet de lichtbundel met trillende hand over de gestalte dwalen.

‘Ach, nee!’

Hij had de gedaante herkend: het was de jonge vrouw tegen wie hij eerder op de avond was op gebotst. De capuchon was van haar hoofd gegleden, en haar bleke gezicht was duidelijk zichtbaar. Bert zag dat de mand die ze had gedragen naast haar lag. Die was omgevallen, en hij zag wat weggerolde appels liggen en de resten van wat kapotte eieren leken.

Hoewel hij instinctief wist dat ze dood was, kwam hij in beweging en ging op zijn knieën zitten om haar pols te pakken die vlak bij hem lag, en waarvan de hand tot een vuist was gebald. Hij voelde geen polsslslag.

‘Arme meid...’

In de zak van zijn overall vond Bert zijn politiefluitje, en terwijl de wind in kracht toenam en een hoge, scherpe toon voortbracht die wel iets weg had van verdrietig gejammer, blies hij zijn longen erin leeg.

Toen nog een keer... en nog een keer, de gitzwarte duisternis doorborend met zijn dringende oproep.